

נייר עמדה - החוק למניעת הסתננות ולהבטחת יציאתם של מסתננים מישראל (תיקוני חקיקה והוראות שעה) (תיקון), התשע"ו-2016

ביום ב', 21.11.2016, עתידה ועדת הפנים והגנת הסביבה לדון בהכנה לקריאה שניה ושלישית של הצעת החוק הממשלתית למניעת הסתננות ולהבטחת יציאתם של מסתננים מישראל (תיקוני חקיקה והוראות שעה) (תיקון), התשע"ו-2016.

התיקון העומד במרכז הצעת החוק מהווה את השלב האחרון לפני יישום של הסדר דרקוני, המצמצם את הכנסתם הדלה גם כך של מבקשי מקלט, על ידי הפקדת 36% משכרם בקרן פיקדון - 20% משכר העובד עצמו, ו- 16% מעלות שכרם על ידי המעסיק על חשבון הפרשות שלהן זכאי העובד לפי חוק.

יישום ההסדר עומד בניגוד לעמדתו של היועץ המשפטי של הכנסת, וכן לעמדתם של מבקר המדינה ובית המשפט העליון. ההסדר יחריף את המצב באזורים המוחלשים שבהם מתגוררים מבקשי מקלט, ועלול להביא על מבקשי המקלט ועל השכונות משבר הומניטארי. לאור האמור, אנו קוראים לכנסת לבלום הצעת חוק זו.

בחודש דצמבר 2014 אישרה הכנסת בהליך בזק את החוק למניעת הסתננות ולהבטחת יציאתם של מסתננים מישראל (תיקוני חקיקה והוראות שעה), התשע"ה-2014. מטרת החקיקה הייתה לאשר את המשך הפעלתו של מתקן "חולות" לאחר שבג"ץ פסל את החקיקה שאפשרה זאת בחודש ספטמבר 2014. הכנסת עמדה בפני פיזור, ומשום כך הצעת החוק נדונה בוועדת הפנים והגנת הסביבה בקצב מסחרר בסדרת דיונים מרתוניים. היא התקבלה בקריאה שנייה ושלישית ביום האחרון לכהונתה של הכנסת ה-19. מיד לאחר אישור החוק, אימצה הכנסת בקריאה שנייה ושלישית חקיקה המורה על פיזור.

אלא שהצעת החוק שאומצה בחיפזון לא עסקה רק בהפעלתו של מתקן "חולות". היא כללה גם רפורמה בחוק עובדים זרים, התשנ"א-1991, ולפיה תוקם קרן להפקדת כספים הקשורים בעבודת "מסתננים". מטרתה של הרפורמה להחמיר את מצבם התעסוקתי של מבקשי מקלט - להקטין מאוד את הכנסתם הדלה (על ידי הפקדת 20% משכרם של העובדים) ולייקר עד מאוד את העסקתם (על ידי הטלת חובה להפקיד 16% נוספים מעלות שכרם של העובדים על חשבון המעסיקים). מדובר בהסדר הפרשות חריג בהיקפו: 36% מהשכר יופנה לקרן הפיקדון מדי חודש בחודשו. עוד נקבע, שמן הכספים מנוכים שיעורים ניכרים, ככל ש"המסתנן" אינו יוצא את ישראל במועד בלתי ידוע שייקבע בעתיד.

מדובר בניכוי חסר תקדים מהשכר, אשר יותיר את מבקשי המקלט עם שכר עבודה נמוך משכר המינימום, וייפגע באופן דרמטי ביכולתם להתקיים בכבוד לפרק זמן שעלול להיות ממושך ביותר (ושנכון להיום אין כל צפי לסיומו).

במסגרת הליך החקיקה בחודש דצמבר 2014 חיווה היועץ המשפטי לכנסת, איל ינון, את דעתו, כי יש להפריד את הפרק העוסק בקרן הפיקדון מן החוק, וזאת משום שהוא מעלה שורה ארוכה של קשיים, ובהם קושי חוקתי בדמות הפחתה של 20% ממשכורתם של "מסתננים" (שלו רוב אינו גבוה ממילא) לצד הסדרי המס שהוצעו. "על הוועדה לבחון היטב", קבע עו"ד ינון, "האם אין חשש כי יש בשילוב הוראות אלה כדי להביא מסתנן העובד כדן

אל מתחת למינימום הנדרש לקיום בכבוד בהתאם לפסיקתו של בית המשפט העליון, ובכך להביא לפסילתו של הסדר זה.”

הוועדה, כאמור, לא הפרידה את ההסדר מן החוק ולא נתנה דעתה כלל להיבטים אלה. הסדר הפיקדון נדון אחרון מבין הנושאים שכללה הצעת החוק והוקדשה לו ישיבה אחת בלבד, שבה הוקראו סעיפי ההסדר בזה אחר זה במהירות הבזק.

חרף האישור המהיר של החוק בחודש דצמבר 2014, עד עתה לא יושם הסדר הפיקדון, וממילא לא נדונו כלל השלכות יישומו. בהצעה שמונחת בפני הכנסת כעת, ההסדר ייכנס לתוקף בתוך 30 ימים ממועד פרסום החוק ברשומות.

אנו קוראים לחברי הכנסת לעצור את קידום החקיקה, ולבלום את יישומו של ההסדר. זאת לפחות עד שיבחנו השלכותיו – כיצד פליטים קורבנות רצח עם ומשטרים רודניים יוותרו עם הכנסה הנמוכה משמעותית משכר המינימום; כיצד אימהות חד-הוריות, המתפרנסות בקושי רב כדי לקבץ שקל לשקל, תיוותרנה עם הכנסה שאינה מאפשרת להן לכלכל ולהאכיל את ילדיהן; כיצד ניצולי מחנות העינויים בסיני, אנשים מצולקים בגופם ובנפשם, הנאבקים להוציא את לחמם, יוותרו ללא הכנסה מספקת; ועוד ועוד.

הן בית המשפט העליון, בפסיקותיו בעניין חוק ההסתננות, והן מבקר המדינה בדוח 64 מחודש מאי 2014 עמדו על כך, שהזנחת זכויותיה של קהילת מבקשי המקלט בידי המדינה מרעה אף את תנאי חייהם של אזרחי ישראל בקרבה היא מתגוררת. פסיקת בג"ץ ודוח המבקר קראו לממשלה לגבש בהקדם מדיניות שתבטיח טיפול הולם בקבוצה זו, והמבקר אף הדגיש את הצורך הדחוף בכל הנוגע לאלו הנמנים על הנזקקים והחלשים ביותר מקרבה.

ההסדר שנקבע חותר תחת קביעות אלה, ובמקום לתקן את הטעון תיקון מבקש לעגן את הפגיעות הקשות ולהופכן קשות עוד יותר. אם ייושם ההסדר, העוני והמצוקה בקרב מבקשי מקלט יועמקו, ויש חשש שיגיעו כדי משבר הומניטארי. כתוצאה מכך, הם יתגוררו בצפיפות רבה יותר, ויזדקקו עוד יותר לתמיכתם של מנגנונים קהילתיים. בהתאמה, המצוקה באזורים שבהם הם מתגוררים, ובדרום תל-אביב במיוחד, תיגבר.

אנו קוראים לכנסת לבלום את היוזמה הבהולה, ולקיים חשיבה מעמיקה על השלכותיה.

להבהרות ופרטים נוספים: עו"ד דניאל דותן, 050-2827200